

ТРЕНИНГТІК ТОПТЫҢ ЖЕТЕКШІСІ

Тренингтік топтың жетекшісінің негізгі рөлі

- Тағайындалған басшысы жоқ және өз ортасынан көшбасшыны ұсынатын психотерапиялық топтар болса да, тренингтік топтардың көпшілігінде арнайы дайындалған жүргізушісіз болмайды. Психологтың жеке тұлғасы тренингтің табыстылығын немесе сәтсіздігін анықтайтын маңызды фактор болып табылады. Көптеген авторлар (А. Голдстейн, С. Кратохвил, М. Либерман, И. Ялом және т.б.) топ басшыларының функцияларын, рөлдерін, мінез-құлқын зерттеуге үлкен мән берді. И. Ялом мен С. Кратохвилдың ең танымал тәсілдері бар.

И.Ялом бойынша (1970, 1975), психотерапевт екі негізгі рөлде әрекет ете алады:

- техникалық сарапшының (бұл рөл топта болып жатқан үдерістерді, жекелеген қатысушылардың мінез-құлық актілерін, сондай-ақ топқа қажетті бағытта қозғалуға көмектесетін пайымдаулар мен ақпараттандыруды білдіреді);

-
- эталонды қатысушының (бұл жағдайда топтық психотерапевт екі негізгі мақсатқа қол жеткізеді: мінез-құлықтың қалаулы және мақсатқа сай үлгісін көрсету және топ тәуелсіздігі мен тұтастығына қол жеткізу арқылы әлеуметтік білім беру динамикасын күшейту).

С. Кратохвилге (1978) сәйкес, топтың жетекшісінің бес негізгі рөлдерін бөлуге болады:

- белсенді басшы (нұсқаушы, мұғалім, режиссер, бастамашы және қамқоршы);
- талдаушы (көбінесе-топ қатысушыларынан қашықтықпен және жеке бейтараптықпен сипатталатын психоаналитик);
- комментатор;
- делдал (топта болып жатқан үшін өзіне жауапкершілік алмайтын, бірақ топтық процеске үнемі араласатын және оны бағыттайтын сарапшы);
- топ мүшесі (өзінің жеке ерекшеліктері мен өмірлік проблемалары бар шынайы тұлға).

Зайцева Т. В. топ жетекшісінің негізгі үш қызметін бөліп көрсетеді:

- Біріншіден, жаттықтырушы "процесті ұйымдастырушы" қызметін атқарады. Басқаша айтқанда, сөз болуы мүмкін өзгерістердің тереңдігін анықтай отырып, өзін-өзі қазу мүмкіндігін кеңейтетін немесе тарылтатын ерекше ортаны құру туралы болып отыр. Жаттықтырушы өз сұрақтарына жауап іздеуде маңызды және пайдалы болуы мүмкін жағдайларды жасайды, рәсімдерді таңдайды, акценттерді қояды. Сонымен қатар, жүргізуші бағдарламаны өзгертуге және әрбір қатысушы мен жалпы топтың бірегейлігіне икемделуге мүмкіндік беретін өзіне тән икемділік дәрежесіне ие.

- Екіншіден, біз үшін қалаулы мінез-құлық моделін тасымалдаушы ретінде жүргізуші функциясы ерекше қызығушылық тудырады. Әңгіме тек сол немесе басқа бағдарламаны дамытуға бағытталған мінез-құлықты көрсету қабілеті туралы ғана емес. Психолог қатысушылар үшін "дұрыс мінез-құлықтың" өзіндік үлгісі болады, бұл ретте "басқа да дұрыс мінез-құлықты" көрсету мүмкіндігі бар. Көптеген авторлар сабақ соңында кейбір қатысушылардың лексикон мен жүргізуші моторикасының бір бөлігін көшіре бастағанына назар аударады. Бұл аталған жетекші топта бейресми көшбасшы позициясын алып, топ мүшелері үшін құндылықтар, нормалар, мінез-құлық стереотиптерінің көзіне айналғанын көрсетеді.

- Жүргізушінің үшінші функциясы-ақпарат көзінің функциясы. "Адамдарға" тән қандай да бір психологиялық заңдылықтар, феномендер туралы хабарламалар даму ортасын ұйымдастыру үшін қуатты құрал болып табылады. Сонымен қатар, жаетекші деңгейі өте төмен жалпы психологиялық мәдениеттің қалыптасуына әсер етеді. Тренинг барысында теориялық терапия дәстүрлі лекцияларға, ғылыми мақалаларға немесе теледидарға қарағанда мүлдем өзгеше қабылданады.

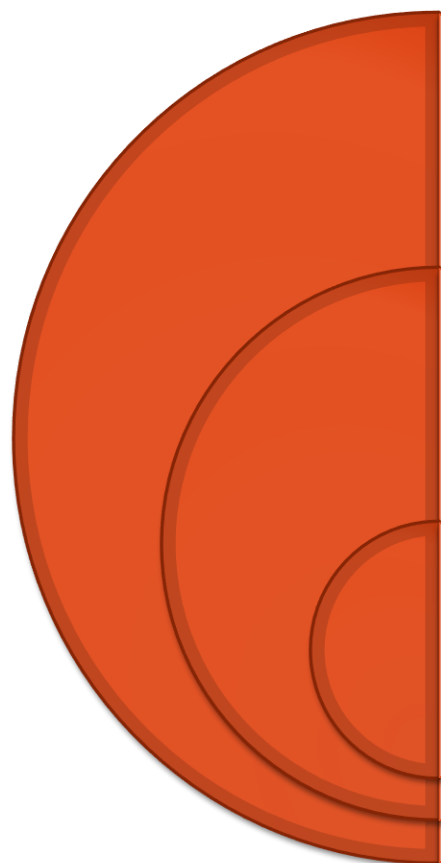
Топты басқару стильдері

- Кіші топтың басқару стильдерінің классикалық жіктелісіне сәйкес – авторитарлы, демократиялық, попустикалық, – тренингтік топтың жетекшілігін жетекші және қатты немесе жұмсақ құрылымдаудың үстемдігі тұрғысынан қарауға болады.

- Т. Высокинська-Гонсер айтқандай, " Директивті психотерапевт сабақ барысын бақылайды (жоспарлайды), топтың жұмыс істеу нормаларын өз бетінше белгілейді және оларды орындауға әкеледі, кеңестер мен нұсқаулар береді, түсіндіруді жүзеге асырады. Директивті емес психотерапевт топқа қатысушыларға пікірталастың тақырыптары мен бағыттарын таңдау еркіндігін береді, іс – қимыл жасамайды және оларды тездетпейді, нормалардың орындалуын таңдамайды-ол негізінен бейнелеу және кларификация техникасын пайдаланады"

Зерттеулер бірқатар жағдайларда авторитарлық стильде басқару қажет болатынын көрсетеді:

1) топтың міндеті қатаң құрылымдалған кезде;

2) топ мүшелері қатты стрессті бастан кешкен кезде;

3) топтың динамикасы қатысушылар үшін соншалықты түсініксіз, олар не болып жатқанын нақты және толық түсіне алмайды

- Көптеген топтар, әсіресе бастапқы кезеңде оларды нақты құрылымдауға және оларды қатаң басқаруға тырысады. Бұл шын мәнінде бастапқы қырағылық пен алаңдаушылықты жеңу және топтық процесті жылдамдату үшін қажет. Сонымен қатар, тәжірибелі басшы біртіндеп "тәлімгерлердің әлсіреуі" және басқару функцияларын топтың өзіне беру мүмкіндіктерін табады.

- Басшылықтың ең өнімі аз стилі– попустикалық стиль. Бірақ бұл мүлдем қолайсыз дегенді білдірмейді: роджердің түріндегі клиент-орталандырылған терапия топтарында жетекшілер толық сыртқы пассивтілікті көрсете алады, психоаналитиктер, сондай-ақ топта қарым-қатынастың тұрақты дамуын күте отырып, топтық процеске жиі ұзақ уақыт араласпайды.

Топтық жетекшінің кәсіби маңызды жеке тұлғалық қасиеттерін жинақтап, тренингтік топ жетекшісі үшін қажетті жеке тұлғалық қасиеттерді атап көрсетуге болады.:

- клиентке шоғырлану, оған көмек көрсету ниеті мен қабілеті;
- өз көзқарастары мен пікірлерінен ерекшеленетін ашықтық, икемділік пен шыдамдылық;
- эмпатиялылық, сезімталдық, эмоциялық жайлылық атмосферасын құру қабілеті;
- мінез-құлықтың дәлме-дәлдігі, яғни топқа шынайы эмоциялар мен тәжірибе көрсету қабілеті;
- топ қатысушыларының өзгерістер мен дамуға қабілетіне деген құлшынысы мен оптимизмі, сенім;
- тепе-теңдік, фрустрацияға шыдамдылық және белгісіздік жағдайында өзін-өзі реттеудің жоғары деңгейі;
- өзіне сенімділік, өзін-өзі деген позитивті қатынас, өзін-өзі бағалау, өзінің даулы салаларын, қажеттіліктерін, уәждерін сезіну;
- бай қиял, интуиция;
- жоғары интеллект деңгейі.

Әдебиеттері:

- Вачков И. Основные технологии группового тренинга. Психотехники. Учебное пособие. - 2-е изд. перераб. и доп. - М.: «Ось-89», 2001. - 224 с.
- Зайцева Т.В. Теория психологического тренинга. Психологический тренинг как инструментальное действие - Электрон. дан.: 1 файл. –
- <http://www.psylib.org.ua/books/index.htm> - 13.12.05 .